

Lassioued Beshir je rođen 13.10.1968. u Ben Guerdaneu, Tunis. Diplomirao književnost na Srednjoškolskom institutu Ben Guerdane 1988; profesor filozofije na Univerzitetu Mohammed V u Rabatu, Maroko 1993; dobio certifikat za medije i medijaciju u Comoriani 1997; magistrirao filozofiju na Višem institutu za humanističke nauke u Tunisu o temi: *Al-Waliyy wa al-Wilāyah* („Patron i patronstvo“) na tragu al-Hallādžine knjige *al-Taḥāsīn* 2013; doktorirao na filozofiji na Višem institutu za humanističke nauke u Tunisu o temi: „Jedinstvo postojanja (*wdžūd*) kod Ibn Arabija i Spinoze“ 2019; predavač islamske filozofije, logike, dijalektike, orijentalizma, okcidentalizma, filozofije nauka i njihove klasifikacije za diplomski studij te logike i epistemologije za magisterij na Višem institutu za teologiju Univerzitet Zaytouna, Tunis; govori arapski, francuski, engleski i njemački jezik; aktivno sudjeluje u pedagoškim i naučnim projektima na Visokom institutu za osnove vjeronauke za studente.
E-Mail: bechirlassioud@yahoo.fr

Lassioued Beshir was born on October 13, 1968. in Ben Guerdane, Tunisia. Graduated in literature from the Ben Guerdane High School Institute in 1988; professor of philosophy at Mohammed V University in Rabat, Morocco 1993; received a certificate for media and mediation in Comoriani in 1997; MA in Philosophy from the Higher Institute of Human Sciences in Tunis on the subject: *Al-Waliyy wa al-Wilāyah* ("Patron and Patronage") on the trail of al-Hallāja's book *al-Taḥāsīn* 2013; received a doctorate in philosophy at the Higher Institute of Human Sciences in Tunisia on the topic: *The Unity of Existence (wdžūd) in Ibn Arabi and Spinoza* in 2019; lecturer of Islamic philosophy, logic, dialectics, orientalism, occidentalism, philosophy of science and their classification for graduate studies and logic and epistemology for master's degree at the Higher Institute of Theology, University of Zaytouna, Tunisia; speaks Arabic, French, English and German; actively participates in pedagogical and scientific projects at the Higher Institute for the Basics of Religious Education for students.
E-Mail: bechirlassioud@yahoo.fr

datum prijema / date of receipt: 02.05.2023.
datum prihvatanja / date of acceptance: 20.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.52510/sia.v4i1.61>
UDK: Al-Bašir Lisjud: 130.3
Essay – Esej

Beshir LASSIOUED

OBNOVA GNOSTIČKE MISLI I NJEN UTJECAJ NA RAZVOJ ČOVJEKA

THE RESTORATION OF GNOSTIC THOUGHT AND ITS INFLUENCE
ON THE DEVELOPMENT OF MAN

Sažetak

Fenomen razvoja čovjeka doima se središnjim pitanjem u filozofskoj i religijskoj misli s ciljem prevladavanja stanja moralne degradacije u kojoj se sam čovjek našao. U tom kontekstu, gnostička je misao predstavljala jedan od inovativnih načina čitanja preko kojeg su njeni promotori ponudili obrazovnu alternativu za izbavljenje čovjeka iz situacije moralnoga posrnuća i stanja sukoba civilizacija među narodima. Nameću se sljedeća pitanja: Koji su uslovi za izgradnju i razvoj čovjeka sadržani u gnostičkoj misli? I kako gnoza može predstavljati jednu vrstu intelektualne i odgojne škole koja čovjeka spašava od vrijednosne degradacije nastale usljed materijalističkog diskursa koji kontrolira ljudsku slobodu, ograničava horizont njegova mišljenja i sužava prostore suživota i saradnje?

Ključne riječi: *gnoza, misao, čovjek, odgoj, tolerancija*

OBNOVA GNOSTIČKE MISLI I NJEN UTJECAJ NA RAZVOJ ČOVJEKA^{▼1}

Postavljanje pitanja o gnozi označava dvojbu između dva kontradiktorna stava o ovom problemu. Prema jednom mišljenju, gnoza se smatra oblikom duhovne svijesti koja se povlači u sebe u potrazi za individualnim spasenjem. Prema drugom pak riječ je o uslovu za duhovnu stabilnost i temelju otpora i nacionalnog oslobođenja. Dakle, koji će nam vrijednosni i moralni kriterij pomoći da razjasnimo suštinu ovog problema, koji neprestano otvara brojna kulturna i ontološka pitanja? Da li je naša elita sposobna ponuditi jasnu teorijsku i praktičnu viziju gnoze koja će naciju spasiti od poniženja te je potaknuti da bude predvodnica svekolikog boljitka?

Svevišnji Allah kaže: *Da ovaj Kur'an kakvom brdu objavimo, ti bi vidio kako je strahopoštovanja puno i kako bi se od straha pred Allahom raspalo.*^{▼2} Al-Qurṭubī se pita: "Može li se porediti snaga srca i snaga planina?" Potom odgovara: "Uzvišeni je Bog opskrbio svoje sluge snagom kojom mogu podnijeti sve što im je On podario, a sve iz Njegove neizmjerne milosti."^{▼3}

Sufijski diskurs nužno je pokrenuti prije negoli obnoviti ga. Dakle, najprije je potrebno da ga potvrdimo. Upravo se na samom početku treba tome posvetiti. I to samo zbog činjenice da "Kur'an više ističe djelovanje nego misao",^{▼4} kako to kazuje filozof i pjesnik Muhammed Iqbal. Nauk *taṣawwufa* obiluje duhovnim i humanim vrijednostima koje vjernik želi prakticirati pokoravajući se i stremeći visinama. Vrijednosti su djelatne i ne evoluiraju. Istinitost, odgovornost, svjesnost, skrušenost i predanost bivaju istim u prošlosti, sadašnjosti i bit će takve u budućnosti. Međutim, kada ove vrijednosti postanu djelatne, one nadahnjuju ljudsko biće i potiču ga na vrijednosnu kreativnost te emocionalno i materijalno davanje u trenucima kada duh dosegne do najuzvišenijih horizonata, prevazilazeći dušu koja je sklona zlu, te onu koja sebe prekora kao i onu koja je spokojna, s nadom da će taj duh postati zadovoljan, a i Gospodar njime zadovoljan. Na ovaj se način vrijednosti iz *Ploče pomno čuvane* preobražavaju u iskonsku pokretačku snagu koja nastanjuje čovjekove krajnje dubine

^{▼1} Tekst je nastao na temelju jedne debate na online međunarodnom simpoziju u organizaciji *Central College of Islamic Sciences* na *Passion International Open University* u Sjedinjenim Američkim Državama 31. 3. 2021. pod naslovom "Sufijski diskurs i pitanje obnove".

^{▼2} *Sūrah al-Ḥaṣhr*, 21. āyat.

^{▼3} Al-Qurṭubī, Abū Abdullah Muḥammad Ibn Aḥmad Ibn Abī Bakr. *Al-Džāmi' li-ahkām al-Qur'ān wa al-mubayyin limā taḍammnahu min al-sunnati wa āy al-furqān*. Priredio Abdullah Ibn Abduhu al-Muḥsin al-Turkī. Fondacija "Al-Risāla", Vol. I; 2006. str. 9.

^{▼4} Iqbāl, Muḥammad. *Tadẓīd al-Fikr al-dīnī fī al-islām*. Prijevod na arapski Muḥammad Yusuf Adas, uvod napisala al-Šaymā' al-Damardāš al-'Aqālī, Dār al-Kitāb al-Maṣrī, al-Qāhirah, Dār al-Kitāb al-Lubnānī, Beirut, 2011., str. 9.

za vrijeme neprestane bitke u kojoj se čovjek bori protiv samog sebe i jarma svoje sujete. Pokretačka snaga robovanja, saznanja i *khilāfeta* na zemlji čini promišljanje o beskonačnom mogućim, pa čak i zbiljskim, jer, kako nam se prenosi od poslanika Muhammeda, a.s., „da ne govorite odveć previše, čuli biste ono što ja čujem“.^{▼5}

ILUSTRACIJA ~ Derviš koji sjedi, stranica albuma. Turska, 16. stoljeće. © Izraelski muzej, Jeruzalem - pristupni broj B69.0603.

ILLUSTRATION ~ A seated dervish, Album page. Turkey, 16th century. © Israel Museum, Jerusalem - Accession number B69.0603.

Pogrešno je nastojanje da se gnoza ograniči na isposničke niše. Cilj ovakvog razmišljanja jeste da se gnoza priguši ili da se u potpunosti zanemari kao vrelo nadahnuća i duhovne snage koje je predstavljalo polazište oslobodilačkih pokreta. U tom smislu treba podsjetiti da su prostori okupljanja tek kasarne za vojnike, stanovi za askete, samostani za pobožnjake, skloništa za učenike, škole za studente, učionice za učache Kur'ana i domovi za učitelje posvećene podučavanju. Strah od gnoze vjerovatno se i javlja

▼⁵ *Hadis* prenosi Ahmed.

zbog činjenice da je duhovna spoznaja saobražena s problemima zajednice, koju oslobađa duhovnog i materijalnog izopačenja u kojoj se našla. Stoga se prvak produhovljenosti u islamu, naš učitelj Muḥammed, osamljivao u pećini *Hirā'*. U tome su ga slijedili stanovnici sofe, za koje Ibn Haldūn kaže da "u doba Poslanika, a.s., nisu bili specifični po načinu *'ibādeta*, već su bili uzor *aṣḥābima* u *'ibādetu* i izvršavanju šerijatskih dužnosti",^{▼6} jer su u sjenovitom, stražnjem dijelu Poslanikove kuće u Medini napravili prostor za molitvu i noćni namaz, koji još uvijek postoji. „Oni su radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote Svoje dao i veseli zbog onih koji im se još nisu pridružili, za koje nikakva straha neće biti i koji ni za čim neće tugovati.“^{▼7}

Naša arapska i islamska povijest pamti nekoliko sufijskih pokreta koji su saobrazili obrazovanje i odbranu domovina. „Ne smijemo zaboraviti ustanak šejha Seida el-Kurdija en-Nakšibendija u Turskoj, borbu šejha Šamila en-Nakšibendija u Turkestanu, pokret Alemgira u Indiji, koji je rezultat nastojanja šejha el-Farukija el-Mudžeddidiya, te otpora senusija u Libiji i pokreta derviša u Sudanu“,^{▼8} koji je predvodio svoj narod u duhovnosti i odbrambeno-oslobodilačkoj borbi, te porazio svoje protivnike i izvojevao pobjedu za svoj narod „što [također] objašnjava izvanredan napredak idrisijske države u područjima koja su bila nepokorna čak i lokalnim vođama, ali su se predali toj duhovnoj moći koju su uživali istaknuti pojedinci, a koja je odigrala važnu ulogu u otvaranju puta mnogim šejhovima koji će kasnije predvoditi *ṭarīqat*“^{▼9} u zemljama Magreba.

ILUSTRACIJA ~ Šejh Seid el-Kurdi, šejh Šamil en-Nakšibendi i šejh el-Faruki el-Mudžeddidi.
ILLUSTRATION ~ Sheikh Seid al-Kurdi, Sheikh Shamil al-Nakshibendi and Sheikh al-Faruqi al-Mujeddidi.

▼6 Ibn Khaldūn, Abū Zayd Abdurrahman ibn Muḥammad ibn Muḥammad. *Šifā' al-sā'ili wa tahdhib al-masā'ili*. Ur. Muḥammad Muṭī' al-Ḥāfiz, Dār al-fikr al-Mu'āṣir, Bairut, Dār al-fikr, Damask, 1996., str. 53.

▼7 *Sūrah Āl 'Imrān*, 170. āyat.

▼8 Ḥawwā' Sa'id. *Tarbiyatunā al-rūhiyyah*. Dār al-salām liṭibā'ah wa al-naṣr wa al-tawzī' wa al-tardžamah, 1999., str. 11.

▼9 Banabdullah, Abdulaziz. *Mu'allimah al-taṣawwuf al-islāmī*. Dār naṣr al-ma'rtifah, al-Rabāt, al-Maghrib, 2011., Vol. I, str 90.

Duhovni autoritet svoje teoretsko i praktično ostvarenje pronalazi isključivo u okviru političke vlasti. Međutim, čini se da se spoj sufizma i politike podvodi u okvire nerazumijevanja vjere i devijantnog razmišljanja, dok je samo ishodište sufizma primarno političko, ekonomsko, društveno i odgojno-obrazovno. Dakle, sufizam je metoda, utjelovljena u čovjeku i svemu što ga se dotiče u kontekstu neizbježnog saobražanja duhovnog i svjetovnog autoriteta.

Lingvistički gledano, korijen riječi politika (*siyāsah*) dolazi od glagola upravljati i voditi (*sāse*). *Taṣawwuf* u tom smislu upravlja vjernika u njegovom svakodnevnom životu, u duhovnoj i materijalnoj perspektivi. Riječ je, dakle, o nauku koji odražava splet moralnih i duhovnih vrijednosti koje oblikuju ljudski um i razmišljanje, te ga potiču da slijedi vrlinu i izbjegne pošast, ne samo na individualnoj razini već, također, i na razini predvodnika i *khalīfe*. Na ovom polju, naš šejh, purpurni dragulj, ^{▼10} počastio nas je svojim rukopisom „Božanske smjernice za boljitak ljudskog kraljevstva“, u kojem nam je predočio jasnu viziju politike i upravljanja. Ovaj je rukopis sadržajniji i dublji od knjige *Društveni ugovor* Žan Žaka Rusoa. ^{▼11} Ruso je nastojao propitati sistem odnosa između društva i pojedinaca, te između države i pojedinaca, djelo „Božanske smjernice“ opisuje odnose između pojedinaca, države, vlasti te, naposljetku, odnos svih njih prema Stvoritelju ili Istini. To je ustav koji regulira komunikacijski odnos između Boga kao Istine i čovjeka kao stvorenja, jer upotpunjena vizija religije nije ograničena samo na čovjeka, nego uključuje egzistenciju kao takvu te sve ono što ona sadrži poput kamena, vune, zemlje, neba, zvijezda, planeta, palmi, pčela, konja, noći, usjeva i plodova. Egzistencija nas upućuje na Stvoritelja, a Stvoritelj nas upućuje na egzistenciju: *Znakovi su i u vama samima*. ^{▼12} Otuda se javljaju teškoće u razumijevanju inkarnacije (*al-ḥulūl*) i transcendentnog jedinstva bitka (*waḥdat al-wudžūd*), te jedinstva duhovnog osvjedočenja (*waḥdat al-šuhūd*). „Kada jedan sufija kaže: 'Ne vidim ništa osim Boga', on je u stanju jedinstva duhovnog osvjedočenja, a kada kaže: 'U svemu što pogledam vidim Boga', on je u stanju transcendentnog jedinstva bitka“, ^{▼13} a el-Hallādž je kazao: „Nisam vidio ništa a da u tome nisam ugledao Boga.“ ^{▼14}

Ne poričemo da je *taṣawwuf* bio pod utjecajem nekoliko platonskih koncepata do mjere velike sličnosti i ispreplitanja ideja usljed razumijevanja islama kod drugih naroda s različitim religijama i običajima. Međutim, to ne poništava povijesnu ulogu *taṣawwufa* i njegovu civilizacijsku vrijednost koja se nametnula muslimanima, pa i čovjeku općenito, kao što ne treba zanemariti moć *taṣawwufa* da obnovi zajednicu, i otuda izgradi čovjeka na način da služi drugom čovjeku izbjegavajući pri tom svaku vrstu sukoba, ratovanja i isključivosti.

^{▼10} Jedna od titula Ibn Arebija koju su mu dodijelili njegovi sljedbenici.

^{▼11} Žan Žak Ruso rođen je 1712., umro 1778.

^{▼12} *Sūrah al-Dhāriyāt*, 8. āyat.

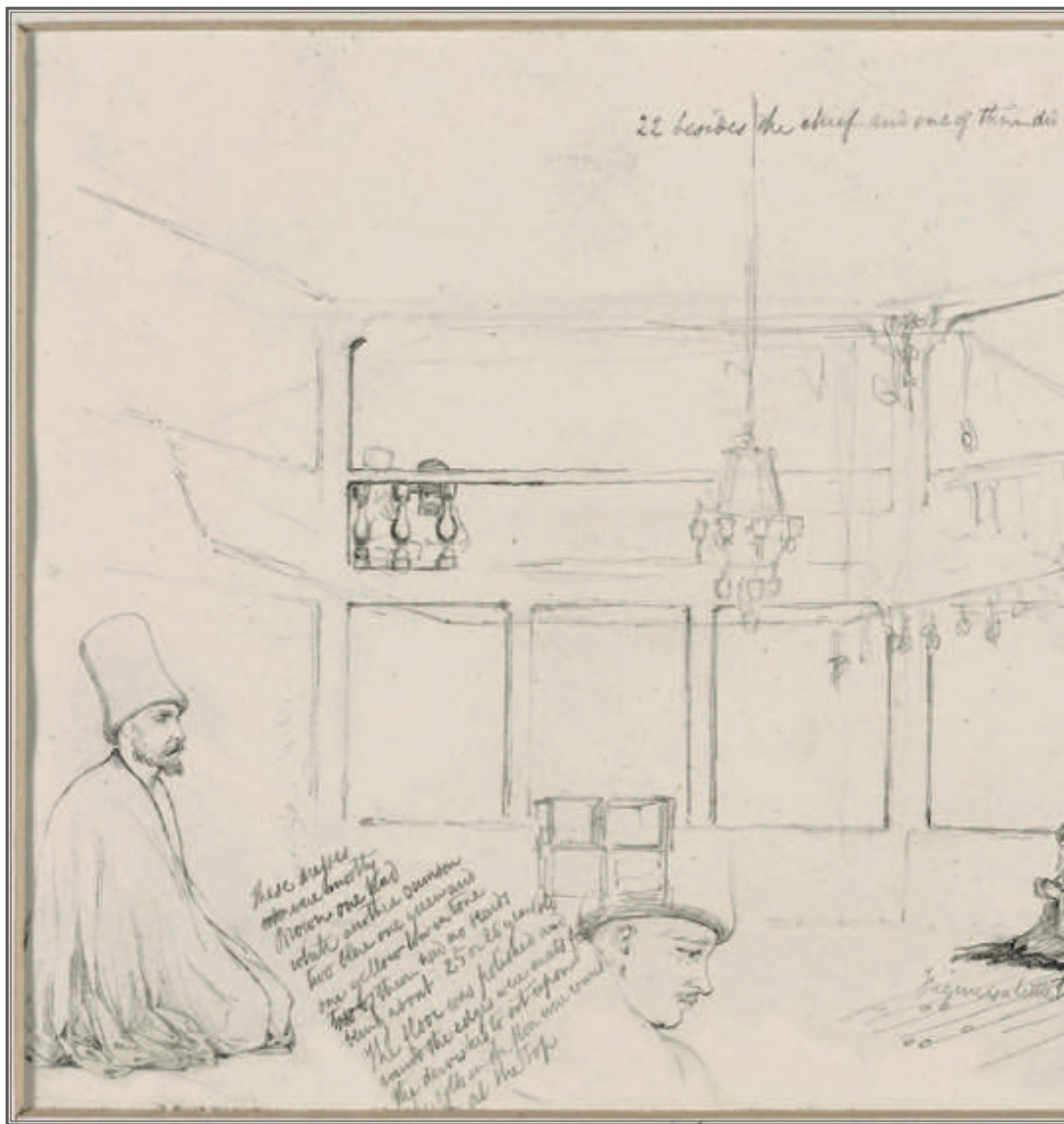
^{▼13} Si'rān, Šuhaib. *Muqaddimah fī al-taṣawwuf*. Dār al-ma'rifah, Ṭab'ah al-'adhlūl, Damask, 1989., str. 83.

^{▼14} 'Abbās, Qāsim Muḥammad. *al-Ḥallādž: Al-a'māl al-kāmilah*. Maktabah al-iskandariyyah, 2002., str. 252.

ILUSTRACIJA – Dželāludīn Rūmī u osmansko-turskom prijevodu *Zvijezda legende* (*Tardžuma-i Thawāqib-i manāqib*), oko 1590.
 ILLUSTRATION – Jalāl ad-Dīn Rūmī in the Ottoman-Turkish translation of *The Star of Legend* (*Tardžuma-i Thawāqib-i manāqib*), ca. 1590.

Stoga možemo samo potvrditi ono što je Corbin spomenuo u svojoj knjizi „Stvaralačka imaginacija u tesavvufu Ibn Arebija“ o velikom žalu zbog stanja zapadne filozofije, koja je odustala od kontemplacije i duha. Ona se tako preobrazila u mrtvo tijelo ili u uspravan kip, lišen svake vrste uskrsnuća. Ta je filozofija počela baštiniti mrtve sjemenke koje u svojim dubinama nose uvjete samouništenja. Prirodan razvoj filozofske misli može se ostvariti samo akumulacijom znanja u svjetlu plemenitih ljudskih vrijednosti i izvornih značenja koja povezuju niz ideja, religiju i povijest naroda. Zapadna filozofija, prema Corbinu, vapi za „fragmentima iz Mesijinog životopisa“, kako bi čvrsto stala na svoje noge te očuvala životnost, sklad i nesebičnost.

ILUSTRACIJA - Kroki crtež iz derviške tekije Richarda Dadda (engleski slikar viktorijanskog doba, poznat po svojim orijentalističkim scenama), Turska 1842.-1843. godine i osmanska minijatura jednog od derviša.

Odsutnost Kristove ideje u zapadnoj filozofiji dovela je do njene objektivizacije i antropomorfizma, te je izgubila smisao i životnost, za razliku od islamske filozofije, koja je ostala čvrsta, iako su je podrivali stagnacija i klouče u nekim periodima njene povijesti. Ostala je sposobna za obnovu i transcendenciju jer je “vrlina Kur'ana, kao 'znamenja' vječne riječi da uvijek može proizvoditi nove pojave”,^{▼15} odnosno ima mogućnost da ponavlja stvaranje, zbog „duhovnog, nutarnjeg tumačenja koje dopire i preobražava sve materijalne pojave”.^{▼16} Za Corbina u Kur'anu nije bitno vanjsko značenje govora, već njegova dubina, značaj i skrovitost, koja jastvu i postojanju dariva otvoreni horizont prema Apsolutu.

Duhovna kriza koja pogađa Zapad dodatno ističe odgovornost gnostičkog mišljenja i ulogu *tašawwufa* u izgradnji i razvoju čovjeka koji bi trebao teorijski i praktično utjeloviti da smo mi „najbolja zajednica ljudi”.^{▼17} *Tašawwufski* centri i škole ne trebaju biti tek svratišta u kojima se okupljaju dobri ljudi i obnovitelji, nego treba da budu aktivni širom zemlje prenoseći profinjene ljudske vrijednosti i pokazujući divnu sliku čovječanstva koju nudi islam kao „milost svim svjetovima”.^{▼18}

Dakle, treba nuditi rješenja koja je teško odbraniti i provesti. Danas se od avangardne elite, te brojnih iskrenih i obrazovanih ljudi, zahtijeva mnogo djelovanja u tišini, „jer iskrenost je mač Božiji, što dotakne to i posiječe”,^{▼19} kako to kaže Zunnun el-Misri. Naša društva danas trebaju uzvišeni i stvarni duhovni odgoj kroz ispravan put ka Bogu, a to podrazumijeva oslobađanje od okova samoljublja, spas od neznanja, prevazilaženje nekih *ṭarīqatski* običaja koji imaju za cilj da pojedince općine plesom i bace u zanos, što u konačnici *tašawwuf* lišava njegovog značenja pa se on pretvara u robu koja se nudi i prodaje, ili podešava zahtjevima vlasti, političkim kalkulacijama i društvenim spektaklima. El-Džunejd^{▼20} je rekao: “Ako vidite da se neki sufijski brine o svojoj vanjštini, znajte da je u njegovoj nutrini ruševina.”^{▼21} Ljudi oko sufijski nisu se htjeli razlikovati po odjeći, nego su nosili vunene odore da bi im bili sličniji, a sjetimo se da je i naš prvak Omer svoju odjeću sam zašivao kožnim zakrpama.

Izvorna sufijska misao svoju misiju jedino ostvaruje slijedeći pristup dobročinstva – *iḥsāna* riječju i djelom, te nudeći mapu širokog spektra, i upravo to predstavlja istinski izazov za prvake ovog nauka i sve

▼15 Corbin, Henry. *Al-khayyāl al-khallāq fī tašawwuf Ibn 'Arabī*. Prijevod Farīd al-Zāhī, Manšūrat Marsam, al-Rabāt, 2006., str. 33.

▼16 *Ibid.*, str. 33.

▼17 *Sūrah Āl 'Imrān*, 110 āyat.

▼18 *Sūrah al-Anbiyā'*, 107 āyat.

▼19 *Opširnije pogledati u: Ibn Khaldūn. Šifā' al-sā'ili wa tahdhib al-masā'ili*; s.a., str. 181.

▼20 Al-Džunaid Ibn Muḥammad Ibn Al-Džunaid al-Baghdādī, (215-298, h).

▼21 Citat preuzet iz djela *al-Risālah lilqušairī*, 2/522.

one koji su se posvetili odgoju i obrazovanju. U kontekstu zbilje kojom dominira moralno izopačenje i kultura globalizacije, “niko nije prisiljen prijeći na islam, ali kada osoba obznani svoja načela, trebala bi prihvatiti i njegove ideje i učenja te djelovati u skladu s njima. Stvar je dakle u principu iskrenog samoodređenja”▼²² – kako to jasno opisuje Michel Onfray.▼²³ Stoga je završetak projekta ostvarivanja jednog istaknutog načina odgoja odgovornost svakoga ko vjeruje u humanu ulogu gnostičke poruke i njezinu središnju važnost u izgradnji ljudskog bića preko duhovnog uzdizanja i stremljenja ka najuzvišenijem obzoru koji pojedincu dariva snagu i nadahnuće, kao i moć da predvodi i inovira.

ILUSTRACIJA ~ Portret sufije, prva četvrtina 17. stoljeća, Indija. © The Metropolitan Museum of Art.
Ukoliko neki sufija brine o svojoj vanjštini, onda je u njegovoj nutrini ruševina.

ILLUSTRATION ~ Portrait of a Sufi, first quarter of the 17th century, India.
If a Sufi takes care of his exterior, then his interior is a ruin. © The Metropolitan Museum of Art.

▼²² Onfrey, Michelle. *Nafy al-Lāhūt*, prijevod na arapski jezik: Mubārak al-Karūsī, Dār al-džamal, Baghdad, 2012., str. 233.

▼²³ Francuski filozof.

Kada govorimo o zapadnim društvima, ne treba očekivati da se u urbanim prostorima i kulturnim ustanovama šire *taṣawwufske* institucije. Međutim, kroz gnostičku poruku možemo ponuditi temelj za otvaranje širih horizonata ljudskog mišljenja, koje će ga osloboditi od obožavanja zlatnog teleta predstavljenog pod krinkom racionalizma, znanosti i tehnologije, koje „napadaju živo ljudsko srce i iz njega iskorjenjuju skriveno bogatstvo koje leži u njegovim skrovitim dubinama“,▼²⁴ kako to možemo razumjeti iz riječi Feriduddina el-Attara▼²⁵. Dakle, ljudsko biće je dehumanizirano i pretvoreno u stvari i robu, stoga je nužan teorijski diskurs preko kojeg će se ponovo uspostaviti sufijska perspektiva, koja više neće biti fragmentirana i ograničena na religijsko, nego će predstavljati univerzalni ljudski diskurs. Preko tog diskursa obnovit će se nada u ostvarivanje vjerske tolerancije, pobratimstva među ljudima u okviru različitosti i pluralizma. Nadalje, neophodna je praktična vizija svijeta koja objedinjuje zahtjeve vremena poput tehnološkog i komunikacijskog napretka i vjerskog svjetonazora koji se utjelovljuje kroz duhovnost i vjersku praksu. Stoga, „epohe vjere jesu epohe racionalnosti“,▼²⁶ pa otuda i ideja da se čovjek mora izbaviti iz pozicije sredstva i stanja eksploatacije, te smjestiti u poziciju kreativnosti, humanizma i ljudskosti čovjeka kao časnog stvorenja, a ne kao sredstva proizvodnje. U tom smislu, gnostički diskurs ne ostvaruje se samo u teoriji koja nadilazi ljudsku moć spoznaje, već radije biva djelatni i realistički diskurs koji nastoji pružiti psihološke i duhovne odgovore na stvarna pitanja i ontološke brige koje opterećuju ljudsku egzistenciju.

Prema ljudima koji slijede Božiji put, visina *zakāta* jeste da sve pripada Bogu. Dakle, ljudska egzistencija je od Boga i za Boga, kao što je jasno navedeno u objavi, *Ljude i džinne stvorio sam samo da meni robuju*.▼²⁷ Uloga onih koji se predaju duhovnom zanosu▼²⁸ jeste nastojanje da istinski ožive djelatni smisao, oslobođen svih oblika laži, te da ostvare mir između ljudi kao braće. Obnova sufijske misli počinje obnovom našeg etičkog, obrazovnog i duhovnog jastva, što je predstavljeno u kur'anskom *ajetu* koji kazuje: *Svakog trena On je u pokretu*,▼²⁹ a to se postiže kroz duhovnu borbu kojom se polučuje „najljepši odnos prema Bogu, javnim i tajnim djelima i u skladu s Njegovim propisima“.▼³⁰ Na ovaj

▼²⁴ Opširnije pogledaj u: *Manṭiq al-ṭayr*. 5. dio, str. 243, koje je napisao filozof i sufijski pjesnik Farīduddin al-Aṭṭār; također pogledati Iqbāl, Muḥammed: *Tadẓdid al-fikr ad-dīnī fi al-islām*; s.a., str. 14

▼²⁵ Farīduddin al-Aṭṭār, (513-586 h), Nīsabūr.

▼²⁶ Opširnije pogledati u: A.N. Whitehead, *Religion in the Making*; vidi u: Iqbal, Muhammed: *Tadẓdid al-fikr ad-dīnī fi al-islām*; s.a., str. 15.

▼²⁷ *Sūrah al-Dhāriyāt*, 56 āyat.

▼²⁸ Duhovni zanos i slast u spoznaji Boga odnosi se na duhovno svjetlo koju istina reflektira svojim ukazanjem u srcima odabranih ljudi, pa po njemu takvi odabranici razlikuju istinu od laži a da to nisu saznali iz knjiga ili drugdje. Opširnije pogledati u: al-Džurdžānī. *al-Ta'rifāt*. str. 93.

▼²⁹ *Sūrah al-Rḥmān*, 29 āyat.

▼³⁰ Opširnije pogledati u: Ibn Khaldūn. *Šifā' al-Sā'ili wa tahdhib al-masā'ili*; s.a., str. 54.

način gnostička se misao preobražava u univerzalnu poruku koja za cilj ima izgraditi zahvalnu i savršenu osobu, koja će naslijediti zemlju i njome upravljati na najbolji način u skladu s Poslanikovom, a.s., krilaticom „da svakako bude zahvalni rob“, ^{▼31} kako prenosi časna Aiša, Allah njome bio zadovoljan.

Prijevod s arapskog jezika: Mirza Sarajkić

reference / references

- 'ABBĀS, QĀSIM MUḤAMMAD. *al-Ḥallāj: Al-a' māl al-kāmilah*. Riad Al-Rayes Publishers, Beirut, 2002.
- AL-AṬṬĀR, FARĪDUDDIN. *Manṭiq al-ṭayr (Maqāmāt al-tuyūr)*. Ed. and comm. Sayyid Ṣādiq Gawharīn. Tehran, 1342/1963.
- 'ALI B. MUḤAMMAD AL-JURJĀNĪ. *Kitāb al-Ta'rifāt* ("Book of Definitions"), [a short dictionary of technical terms from theology, philosophy, and philology (first edited by G. Flügel in 1845)]. Traduction, introduction et annotations par Maurice Gloton, préfacé par Pierre Lory. Presses universitaires d'Iran, Téhéran, 1994.
- AL-BUKHĀRĪ, MUḤAMMAD IBN ISMĀ'ĪL. *Sahih al-Bukhārī*. Dostupno na: <https://sunnah.com/bukhari>, kao i na <https://www.searchtruth.com/searchHadith.php?keyword=narrated%20aisha:&translator=1&start=70>.
- AL-QURṬUBĪ, ABŪ ABDULLAH MUḤAMMAD IBN AḤMAD IBN ABĪ BAKR. *Al-Jāmi' li-ahkām al-Qur'ān wa al-mubayyin limā taḍammnahu min al-sunnati wa āy al-furqān*. Priredio Abdullah Ibn Abduhu al-Muḥsin al-Turkī. Fondacija "Al-Risāla", Vol. I; 2006.
- ALFRED NORTH WHITEHEAD. *Religion in the Making* (1926 2nd Edition). Fordham University Press; 2nd edition, 1996.
- BANABDULLAH, ABDULAZIZ. *Mu' allimah al-taṣawwuf al-islāmī*. Dār naṣr al-ma'rtifah, al-Rabāt, al-Maghrib, 2011.
- CORBIN, HENRY. *Al-khayyāl al-khallāq fī taṣawwuf Ibn 'Arabī*. Prijevod Farīd al-Zāhī, Manšūrat Marsam, al-Rabāt, 2006.
- ḤAWWĀ' SA'ĪD. *Tarbiyatunā al-rūhiyyah*. Dār al-salām liṭibā'ah wa al-naṣr wa al-tawzī' wa al-tardžamah, 1999.
- IBN KHALDŪN, ABŪ ZAYD ABDURRAḤMAN IBN MUḤAMMAD IBN MUḤAMMAD. *Shifā' al-sā'ili wa tahdhīb al-masā'ili*. Ur. Muḥammad Muṭī' al-Ḥāfiz, Dār al-fikr al-Mu'āṣir, Bairut, Dār al-fikr, Damask, 1996.
- IBN KHALDŪN. *Shifā' al-sā'ili wa tahdhīb al-masā'ili*. Al-Matba Ah Al-Kathulikiyah, 1959.
- IQBĀL, MUḤAMMAD. *Tajdīd al-Fikr al-dīnī fī al-islām*. Prijevod na arapski Muḥammad Yusuf Adas, uvod napisala al-Ṣaymā' al-Damardāš al-'Aqālī, Dār al-Kitāb al-Maṣrī, al-Qāhirah, Dār al-Kitāb al-Lubnānī, Beirut, 2011.
- Kur'an / Qur'an*.
- ONFREY, MICHELLE. *Nafy al-Lāhūt*. prijevod na arapski jezik: Mubārak al-Karūsī, Dār al-džamal, Baghdad, 2012.

^{▼31} *Hadis* prenosi Aiša, r.a.